

Risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer - kjennetegn

Barn som vokser opp med foreldre som er psykisk syke, har et rusproblem og/eller utsettes for vold i nære relasjoner, har økt risiko for skjevutvikling og dermed økt risiko for å utvikle psykiske lidelser.

Det betyr ikke at foreldre automatisk blir en belastning for barna når de sliter psykisk eller har et rusproblem. Forskning og erfaring viser imidlertid at disse lidelsene kan ta en så stor del av hverdagen og foreldrenes indre følelsesmessige liv, at deres kompetanse til å se og sette seg inn i barnas behov varierer i mye større grad enn hos friske foreldre.

For å forebygge denne skjevutviklingen er det viktig å finne disse familiene tidlig, og sette inn tiltak som styrker foreldrenes kompetanse og barnas utvikling.

For å kunne kjenne igjen tegn eller symptomer på at et barn er i risiko bruker vi benevnelsene risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer.

Risikofaktorer er i følge Øyvind Kvello en felles betegnelse på forhold som øker faren for at personer utvikler vansker (Kvello, 2011). Psykiske plager og lidelser utvikles i et komplekst samspill mellom genetiske, biologiske og miljømessige faktorer. Risikofaktorer er individuelle eller miljømessige forhold som øker barns sårbarhet i forhold til negativ utvikling. Risikofaktorenes effekt er avhengig av antall negative forhold, varigheten av disse og spillet mellom dem. I de familier hvor flere faktorer trer inn samtidig, er det ekstra fare for at dette vil påvirke omsorgssituasjonen for barna i familien. Det er da viktig å styrke beskyttende faktorer for å redusere virkningen av risikofaktorene (Brandt, Grenvik, 2010).

Beskyttelsesfaktorer kan sees på som en motvekt til risikofaktorer. De beskyttende faktorene vil kunne dempe risikoen for en person, dersom han eller hun er utsatt for en risikofaktor.

Beskyttende faktorer utvikles på lik linje som risikofaktorer; gjennom et komplekst samspill mellom genetiske, biologiske, mentale, miljømessige, og sosiale elementer (Kvello, 2011).

Hvordan kan vi kjenne igjen barn som er i risiko?

Hvordan ser et barn i risiko ut? Hvordan kan vi fange opp disse barna og familiene?

Nedenfor kan du se en liste over tegn som barn i risiko kan fremvise. Alle tegn som fremkommer nedenfor kan opptre alene eller sammen. Flere tegn kan opptre sammen uten at barnet nødvendigvis er i risiko, samtidig som et tegn alene kan indikere en veldig alvorlig situasjon for barnet.

Det kan også være slik at barna ikke viser symptomer, men at undringen er knyttet til foreldrene alene. Hvis foreldrene strever med psykiske vansker, volds- og / eller rusproblemer, trenger ikke barna å vise tydelige symptomer.

Listen er ikke fullstendig, men består av eksempler som bør skjerpe din faglige oppmerksomhet. Kjennetegnene skal benyttes som grunnlag for en analyse og en kartlegging av din undring. Kjennetegnene skal ikke brukes alene, men som et supplement til de kartlegginger som tjenesten din allerede bruker.

Kjennetegn hos barnet:

Barns signaler er uavhengig av alder og kan være:	
<p>Tegn ved barnets psykiske tilstand:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Engstelig, lettskremt, angst • Manglende mimikk • Konsentrasjonsproblemer • Virker innelukket, depressiv, ulykkelig, nedtrykt, apatisk, trist • Umotivert gråt • Manglende interesse og nysgjerrighet ovenfor omgivelsene • Klager over fysiske smerter(hode og eller magesmerter) • Overdrevent ansvarlig og tilpasningsdyktig • Følelsesmessig ustabil • Ekstrem plikttoppfyllende • Hjelpeløshet, passivitet og manglende selvfølelse • Vedvarende påfallende seksuell adferd for eksempel i lek • Selvdestruktiv adferd • Taushet og hemmelighet – trusler om represalier og konsekvenser tvinger barnet til taushet og isolasjon <p>Fysiske symptomer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uforklarlige blåmerker eller brannsårr • Kroppssmerker etter avstraffelser- bitt, kloremerker eller røde områder på huden • Unaturlige sår, merker eller underlivssmerter • Ufrivillig vannlating og avføring 	<p>Tegn ved samspill med andre barn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Blir påvirket/tiltrukket av uro fra omgivelsene • Antisocial adferd – aggressiv, destruktiv, impulsstyrt, raserianfall og manglende kontroll på sinne. • Plutselig endring av adferd, som ikke følger normal utvikling • Isolasjon- trekker seg fra fellesskapet eller blir stengt ute av andre • Trenger mye voksenkontakt – men er ukritisk til hvilke voksne det får kontakt hos. <p>Tegn ved påkledning/ kost mm. (forsømmelse)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ofte uhensiktsmessig påkledning i forhold til årstiden • Forsømt hygiene- uvasket, skitten og ustelt • Forsømt kost- ekstrem sult. Manglende matpakke / for lite eller overdreven stor matpakke. Sterk over- eller undervekt. <p>Særlige tegn hos barn fra 0-2 år:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Anspent, passiv, eller tilbaketrukket • Vanskelig å regulere søvn, mat, oppmerksomhet og stimulasjon • Utforsker omverden uten å søke støtte og anerkjennelse fra voksne

<ul style="list-style-type: none"> • Ikke adekvat vekst. Avvikende utvikling i vekt, høyde- uten at det er en organisk årsak • Anspent 	<ul style="list-style-type: none"> • Klamring og klynking, og uttrykk for utrygghet • Utrøstelig
--	--

Signaler i samspillet mellom barn og foreldre kan være:	
<ul style="list-style-type: none"> • Foreldre viser sinne/unormale reaksjoner mot barnet i møte med barnehage/skole • Barnet søker ikke trøst hos foreldre når det ellers er naturlig • Foreldre viser lite medfølelse og er uoppmerksomme • Konfliktfylt samspill mellom foreldre og barn • Foreldre fremstår som lite engasjerte i barnet, «utmeldte» • Barnet er ekstremt opptatt av forelderen 	<ul style="list-style-type: none"> • Barnet viser aggresjon/sinne mot foreldre • Barnet virket redd sine foreldre • Barnet deler ikke glede med forelderen • Barnet avviser foreldrenes kontaktforsøk • Foreldre snakker for barna selv om barnet er tilstede/barna slipper ikke til • Foreldre tillater at barnet ofte er hjemme fra skolen eller barnehagen

Kjennetegn hos foreldre/foresatte:

Utfordringer i barnets familie kan være:	
<ul style="list-style-type: none"> • Samlivsbrudd – konfliktfylte forhold mellom foreldrene og/eller i familien • Psykisk lidelse i familien kan for eksempel virke gjennomgående trist og lei seg • Rusmisbruk i familien • Kroniske fysiske/somatiske lidelser i familien. • Foreldre som selv har vært i barneverntjenesten- mangler gode modeller som foreldre <p>Samarbeid med barnehagen/SFO/Skole:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Møter som hovedregel ikke på foreldremøter/foreldresamtaler/ arrangementer • Overdrevent opptatt av å «please»/opptrer underdanig i møte med skole/barnehage 	<p>Ved hente-/bringesituasjoner:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gjennomgående stresset og urolig ved henting og levering av barnet • Henter sjelden eller aldri barnet i barnehage selv • Er vanskelig å få tak i • Virker truende, »lett antennelig» og sint • Lukter av alkohol og/eller virker ruset <p>Samspill</p> <ul style="list-style-type: none"> • Foreldre er overdrevent opptatt av egne behov og fanger ikke opp barnets signaler • Beskriver seg selv som lite viktig for barnet

<ul style="list-style-type: none">• Går raskt i forsvar, tar overdreven skyld eller bortforklarer hendelser• Unnviker kontakt med personalet• Lar ofte andre hente barnet fra barnehage/ SFO/ skole	<ul style="list-style-type: none">• Lite konsekvent i oppdragelsen, hva som er tillat/ikke tillatt svinger med dagsformen• Urealistiske forventninger til barnets kompetanse og behov
---	--